

Людміла

Василь Стефаник

Із споминів про Леся Мартовича

При кінці минулого літа мав мене відвідати в Русові мій приятель Лев Бачинський. У хаті підбілювали та прятали, чекалося на гостя.

Вечором, як стемніло, ненадібно прийшла до мене Людмила, наймолодша сестра покійного Леся Мартовича.

— Пане Стефаник, може б ви мені допомогли що, аби мене прийняли до шпиталю в Снятині, бо я дуже хора, ревматизм мучить мене. Платити не маю чим, бо я дуже бідна.

І подала мені: *Certyfikat przynależności, mocą którego gmina Targowica stwierdza niniejszem, że Ludmiła Krzanowska-Lewandowska, lat 46, rel. gr.-kat., stan: wdowa, zatrudnienie: zarobnica — posiada w tej gminie prawo przynależności**.

Добрі люди знають, як мало радості є на цілیم світі, та цей "Certyfikat" і хора Людмила мене дуже засмутили. Багато літ минуло, як ця заробница, наймолодша між дітьми Семена Мартовича, зривала нам, гімназістам, найкращі яблука в їх гарнім саді.— Хатка біленька, на три кімнати, з рундуком напереді, і пасіка ще, та достаток середнього господарства.

Батько родини Семен Мартович був писарем у Торговиці та в сусідніх селах. Чоловік наскрізь розумний і чесний. Оригінальне ціле його життя було. Вродився в єврейській фамілії, прийшла мачуха і відігнала від хати. Служив довгі роки наймитом у господарів, сам навчився між людьми читати й писати, врешті вихрестили його, і так він поволі увійшов іміж господарів, як рівний. Купив коло 15 моргів поля — очевидно, не зараз — оженився на Буковині і жив мирно, а навіть і вигідно.

Найстарша його дочка, Марія, одружилася з учителем Стефановичем і виховала багато дітей, які все брали дуже жваву участь в українськім житті. Друга сестра Леся Мартовича, Вікторія, віддалася за учителя Новодворського.

Одинак "Олесь" учився в гімназії в Коломиї, а скінчив у Дрогобичі, і ми три, Лев Бачинський, Мартович і я, приятелювали з собою та ходили через вакації до Торговиці, до Серафинець (до Бачинського) і до Русова, до мене; і тепер я не можу забути того щастя, яке нам давав Лесь Мартович своїми геніально злосливими оповіданнями. Найрадше перебували ми в Серафинцях, бо мати Бачинського провадила дім вже на інтелігентську стопу.

Скінчивши гімназію, я пішов на університет до Кракова, а Бачинський з Мартовичем студіювали право на університеті в Чернівцях. По всіх студіях почалася мандрівка Мартовича по адвокатських канцеляріях. Деякий час редагував "Громадський Голос" у Львові.

Бачинський приїхав до Русова. Людмила, запрошена мною, прийшла також того

дня. Сидимо всі троє, Мартовича заступає його сестра.

— Чого ви так посивіли, п. Стефаник, а чого ви так похилилися, п. Бачинський?

Ми махнули рукою. Це була відповідь на питання Людмили.

— Хата ця біла, колись хата Мартовича,— розпалася, садок вирубаний впень, бджіл нема, діти хоровиті.

— З цілої родини,— кінчила Людмила,— я одна лишилася. Родичі давно в гробі. Мій брат і сестри також пішли на вічний супочинок, так і не маю нікого, ні ради, ні поради... І коби хоть могла пацятко купити!..

Нам обом безконечно сумно. Бачинський дає їй грошей, обіцяємо старатись для неї за твори її брата дістати які гроші на корову.

Мій боже! Чи геніальний письменник, покійний Лесь Мартович, не годен із-за гробу дати своїй сестрі корову?

Ех, ви, видавці та приятелі! читачі й не читачі! читаюча й нечитаюча українська громадо!..

* Довідка про місце мешкання. Громада с. Торговиця цим стверджує, що Людмила Кшановська-Левандовська, літ 46, релігії греко-католицької, родинний стан — вдова, соціальний стан — заробітчанка — приписана до цієї громади.